

non possumus, filios Dei visuros Deum, sed sicut videntur invisibilia... unde autem invisibilia videntur, nisi oculis cordis? » ep. 148. n. 1.

3^{io} Denique seponendi sunt Patres illi, qui non aliud dicunt, nisi quod Deus a mortalibus in hac vita videri non potest. Inter hos est s. Gregorius Nyssenus eo loco (or. VI. de beatitud. T. I. p. 813. seqq.), quem Vasquez (l. c. n. 11.) immerito in suspicionem vocat; eodemque pertinent Eucherius (l. Spiritual. formular. c. 1. n. 2. 15. Bibl. Max. PP. T. VI. p. 825.) et Dionysius De coelest. hierarch. c. 4. quorum verba legi possunt apud Petav. l. VII. c. 5. n. 7; c. 6. n. 8.

SECTIO III.

DE ESSENTIA DEI ET PROPRIETATIBUS ABSOLUTIS.

CAPUT I.

DE ESSENTIA ET DE ATTRIBUTIS DIVINIS UNIVERSIM.

THESIS XX.

De propria ratione divinae essentiae, ut eam consideratione ab attributis distinguimus.

« Quamvis absolutae perfectiones divinae realiter distinctae non sint, nec proinde una aliis prior ceterarumque fundamentum in re ipsa intelligi possit; distinctio tamen rationis ex imperfecto nostro concipiendi modo consequens satis est, ut essentiam et essentiae proprietates distinguamus. Hac autem distinctione posita, essentiam in eo collocandam esse concludimus, quod Deus est *Ens a se.* »

I. *Essentia sive quid sit Esse rei* ($\tauο\tauι\,\dot{\eta}\nu\,\epsilon\cdot\pi\alpha\cdot$), *rei quiditas* ut aiunt, in creaturis considerari potest tripliciter.

1° Nomine *essentiae* possunt significari ea omnia, quibus constituitur res aliqua *individua* in rerum natura, ut iis positis sit, et eorum aliquo dempto non esset *haec res*. Sic considerata *essentia individua* vocatur in substantiis $\pi\rho\omega\tauη\,\circ\cdot\sigma\cdot\pi\alpha\cdot$, *substantia prima*, quae si sit *integra et tota in se*, h. e. neque facta propria alteri neque communis pluribus inter se distinctis, est *hypostasis*. *Essentia* igitur sub hac consideratione constituitur omnibus, quae sunt in re *individua* exceptis *accidentalibus iis*, quae adesse et abesse possunt, quin desinat esse *haec res*. Hoc sensu si loquamur de *essentia Dei*, non modo omnes *perfectiones absolutae*, quas concipere possumus, sed etiam *relations constituentes personas*, pertinent ad *essentiam divinam*; non solum ut *Deus in se est*, sed etiam ut a nobis concipitur. Verum hic sensus nominis *essentiae* in *Deo sine rerum confusione usurpari* non posset. *Alia enim est consideratio subiecti quod est*, et alia *perfectionis quid est*. *Hinc licet in Deo simplicissimum Esse* sit et *hypostasis quae est*, et *absoluta perfectio quid est*; obtinet tamen ea *distinctio rationis cum*

fundamento in re inter hypostasin et essentiam, ut illius neglectus, quemadmodum PP. saepe monent, origo fuerit fere omnium circa SS. Trinitatis mysterium haereseon (vide Tract. de Trin. th. XXI. sqq.).

2º Essentiam intelligimus in rebus creatis complexum eorum omnium, quae sunt necessario communia singulis subiectis eiusdem ordinis. Haec est essentia abstracta quidem ab individuis, ac proinde praecisa ab accidentalibus et a notis individuantibus; sed constituta omnibus perfectionibus essentialibus, quae sunt in individuis, dicique solet *essentia physica*. Ad hanc analogiam essentiam Dei intelligimus constitutam omnibus perfectionibus absolutis, et eam opponimus, cum accidens in Deo nullum sit, relationibus internis notionibusque, quibus personae constituuntur et distinguuntur.

3º In ipsa denique essentia physica, ubi de creatis sermo est, distinguimus eas notas, quae vel formaliter sed in confuso, vel saltem virtute reliquas omnes in se comprehendere intelliguntur; hancque dicimus *essentiam metaphysicam*. Essentia itaque metaphysica a) quidditatem communem omnibus et solis subiectis eiusdem ordinis continet; adeoque et quid res sit in se, satis exhibet, et eam ab aliis omnibus diversi ordinis distinguit eo ipso, quod omnes perfectiones essentiae physicae saltem virtute comprehendit. Ideo b) in eadem essentia perfectiones rei omnes suum habent principium, ex ea consequuntur, et ei inesse intelliguntur. c) Proinde essentia est illud, quod primum in re intelligitur, utpote fons et principium omnium, quae rei insunt. De hac iam *essentia metaphysica* quaeritur, an in Deo aliqua definiri a nobis possit, et quaenam ea sit.

Clarum est, nec essentiam physicam a proprietatibus personalibus, nec essentiam aliquam metaphysicam a ceteris perfectionibus Dei distinguendam fore, si Deum ut in se est, conciperemus (1). At vero si *rationes diversas*, sub quibus

(1) Cum haec distinctio proveniat ex distinctis et inadaequatis conceptibus unius et eiusdem rei infinitae cum fundamento in rei infinitate, Deus et etiam beati non cognoscunt per distinctionem multorum, quod

nos absoluta et relativa, et in absolutis iterum perfectiones multas inadaequatae concipimus, omnes habemus identicas, iudicium nostrum non minus est erroneum, quam si in Deo perfectiones sub illis rationibus exhibitas realiter distinctas esse putaremus. Ex rei igitur veritate iudicamus, *rationem aliam esse*, sub qua summam illam rem concipimus absolutam, qua Deus est et quae Deus est, abstrahendo a relativis, atque iterum aliam esse *rationem*, sub qua Patrem concipimus formaliter ut Patrem in relatione et oppositione ad Filium. Proinde summam illam rem ut absolutam recte distinguimus nomine *naturae ac essentiae* a proprietatibus personalibus, quia vere illa summa res et absoluta est et relativa, quod utrumque quia uno adaequato conceptu comprehendere non possumus, distinctis et inadaequatis rationibus utcumque adumbramus.

Pariter essentiam ac naturam ipsam simplicissimam sub multis inadaequatis notionibus perfectionum concipimus (th. XIII.). Sicut vero in creaturis, ex quibus nos primum perfectionum ideas desumimus, illae distinctae sunt, et pendentes permanantesque alia ex alia usque ad essentiam metaphysicam, quae est principium omnium; ita etiam quando eas in Deo intelligimus, non quidem iudicamus unam perfectionem realiter permanare ex altera, cum realiter distinctae non sint; ratio tamen inadaequata una, ut a nobis distinguitur, supponit alteram, et ab ea tamquam a suo principio pendens concipitur. Licet enim in Deo una res sit simplex omnino *Esse* et esse spiritum et esse sapientem et esse volentem, non tamen possumus, ubi conceptibus distinctis haec intelligimus, concipere voluntatem sive in se sive in suis functionibus nisi praesupposito conceptu intellectus, nec intellectum nisi praesupposito conceptu substantiae spiritualis, nec hanc denique nec aliud quidquam sine conceptu ipsius *Esse*. Quamvis igitur in Deo propter infinitam eius simplicitatem non possimus quidem distinguere essentiam metaphysicam eo modo, quo in creaturis intelli-

realiter est unum indistinctum; cognoscunt tamen fundamentum, ex quo a nobis imperfecte cognoscentibus fit distinctio.

gitur; hoc tamen non impedit, quominus secundum imperfatum nostrum modum intelligendi inter *rationes* multiplices, quibus quid Deus sit, quadamtenus concipimus, assignetur aliqua, quae sit instar *essentiae*. Sicut porro distinctio perfectionum Dei secundum diversas rationes necessaria est, ut defectum intensionis unius conceptus nostri extensio per conceptus plures aliquatenus suppleat; ita determinatio, quid in Deo instar *essentiae* declarato modo concipi debeat, conciliabit unitatem multiplicati rationum, sub quibus Dei perfectiones cogitamus, cognitionemque nostram reddit profundiorem ac simplicitati sui obiecti magis accommodatam.

II. Quamvis consentiant theologi, posse et ad fructum scientiae oportere secundum modum explicatum in Deo distingui *essentiam* a proprietatibus, non tamen una est omnium sententia, in quo conceptu eius propria ratio collocanda sit. Ut ex superioribus constat, conceptus *essentiae* debet exhibere notas, quae tum rem distinguant ab omnibus aliis diversi ordinis, tum primae intelligentur rem constituentes, ut ex iis proinde tamquam a prioribus cetera quae insunt, possint deduci, et quae ipsae a nullis prioribus consequantur. Est ergo *essentia* semper perfectio suprema (non habens se priorem) inter omnes, quae rem constituunt in certo ordine entium, et ab omnibus aliis distinguunt. In creatis igitur *essentia* numquam potest constitui ratione *entis*, quia licet ea sit perfectio suprema, non tamen est propria uni ordini nec distinguens ab aliis, nec in ea omnes perfectiones determinatae, quae rei insunt, tamquam in principio comprehenduntur; sed necesse est, ut *essentia* sit *ens* contractum ad determinatam perfectionem. Si vero in quopiam ipsa ratio *entis* distincta esset ac diversa ab omnibus, quae non sunt ipsum, et si esset ratio *entis simpliciter*, ita ut non per abstractionem indeterminatus conceptus *entis*, sed *ens* determinatum plenitudine perfectionis intelligeretur; profecto haec ratio *entis* esset et perfectio suprema et distinguens ab omnibus aliis et principium continens perfectiones omnes, quae determinatae non re sed ratione tantum in eo distinguui possent; ac proinde ipsa haec

ratio *entis* esset praeceteris perfectionibus *essentia metaphysica*. Atqui haec ipsa est ratio *entis* in Deo, quatenus est *ens* non per participationem sed *Ens* absolutum, quae negatio simul *entis* participati et affirmatio *Entis* absoluti exprimitur, dum dicitur *ens a se*. Haec ergo merito *essentia* divina praeceteris Dei perfectionibus censemur.

Animadvertisatur quaequo discernim maximum inter *ens* per participationem et *ens a se*. In creaturis inferioribus et magis determinata semper perfectiora sunt et saltem virtute in se includunt perfectiones graduum superiorum. « *Entibus* viventia, viventibus sensitiva, his rationalia, rationalibus (sensitivis) ipsi spiritus (puri) antecellunt » Dionys. De div. nom. c. 5. §. 3. Quia namque esse creaturarum non est simpliciter sed determinatum ad certum gradum, ideo esse reperitur in illis gradu nobiliori vel minus nobili, quo propinquius vel remotius imitantur et adumbrant *Esse* divinum. Gradus igitur restrictior *rationalis* includit gradum universaliores *vitaे*, hic iterum gradum superiorem *entis*, non autem vice versa. At vero *ens a se* non est restrictum ad gradum aliquem, sed est *Esse* simpliciter et ideo totius nobilitatis et totius perfectionis. Ergo dum *ens a se* dicitur nulla addita determinatione, intelligitur absoluta perfectio in quavis linea *entis*, si ita loqui fas est. Unde per additam determinationem *vitaе a se* non significatur gradus nobilior, sed exprimitur perfectio determinati ordinis comprehensa iam in *Esse a se*, quod est perfectio omnis ordinis; et ulterius si definitur vita ad *intellectualem*, haec ipsa *intellectualitas a se* iam comprehendebatur in *vita a se*, et utraque ultimo in *Esse a se*. Hinc in *ente a se* gradus universalior et minus determinatus comprehendit gradus inferiores, quos concipimus ad certas rationes determinatos; contra ac obtinet in *ente per participationem*.

Totam hanc doctrinam lucidissime complexus est s. Thomas 1. 2. q. 2. a. 5. ad 2. « *Esse simpliciter* acceptum, secundum quod includit in se omnem perfectionem essendi, praeeminet *vitaе* et omnibus perfectionibus subsequentibus. Sic igitur ipsum *Esse* praehabet in se omnia bona subsequentia, et hoc modo Dionysius loquitur (de div. nom. c. 5.).

Sed si consideretur ipsum esse, prout participatur in hac re vel illa, quae non capiunt totam perfectionem essendi, sed habent esse imperfectum sicut est esse cuiuslibet creaturae; sic manifestum est, quod ipsum esse cum perfectione superaddita est eminentius. » Cf. 1. q. 13. a. 11.

Ex his omnibus apparet, non satis considerasse rationem *entis a se* eos theologos, qui *essentiam Dei metaphysicam* non in *Esse a se*, sed in gradu intellectualitatis vel in actu intelligente constituendam esse putarunt; his enim gradibus prius est *Esse a se*, quo gradus illi ipsi comprehenduntur, et ex quo tamquam a priori deducuntur. Est ergo *Esse a se* non vero gradus utervis inferior, quod in Deo a nobis intelligitur ut primum et ut suprema radix omnium perfectionum. Nihilominus tamen gradus *intellectualitatis* in creaturis est plenior expressio ipsius *Esse* divini quam gradus superior et generalior *vitaे*, et hic iterum imitatio est propinquior quam gradus universalissimus *entis*, quia ex dictis in *esse participato* plenitudo graduum contractiorum ad gradus superiores ordine inverso se habet ac in *Esse a se*. Non ergo his, quae de *essentia Dei* diximus constituenda in ipso *Esse a se*, repugnat doctrina a s. Thomas declarata 1. q. 93. a. 3, quod in solis intellectualibus reperitur *imago et similitudo* velut specifica, in aliis vero gradibus superioribus *vitaе* et *esse* solum exstat *vestigium* Dei, quia unum *Esse* divinum est exemplar adumbratum per *participatum esse*, per *participatam vitam et intellectualitatem*, sed *esse* *participatum cum perfectione intellectualitatis* propinquius illud exprimit quam *esse* sine addito.

Ex dictis etiam declarari potest, cur nec ista praedicatione *ens a se* sit proprio sensu definitio Dei, nec alia definitio dari possit, qualis a logicis intelligitur constans *genere proximo et ultima differentia*. « Omnia contraria et diversa quae sunt in mundo, inquit s. Thomas de Potent. q. 3. a. 6, inveniuntur communicare in aliquo uno, vel in natura speciei, vel in natura generis, vel saltem in ratione essendi. » Scilicet omnia creata sunt aliquo modo composita ex communi multis et ex proprio ipsis (cf. Ecclesi. XLII.25.). Hinc *essentia creatorum omnium* constat gradu realitatis

qui communis est ordini proxime superiori, et gradu altero proprio qui determinat ad ordinem ab aliis omnibus distinctum; ac proinde definitio, quae est oratio explicans quid res sit, constat designatione generis proximi et differentiae ultimae (1). Talis vero definitio Dei non solum ut Deus in se est, sed etiam ut a nobis concipitur, nulla potest dari, quia in Deo nihil ne suprema quidem ratio *entis* est aliquid commune, quod addita perfectione determinetur ad rationem propriam Dei; sed ipsa suprema illa *Entis* ratio per se ipsam est maxime propria ac plane diversa ab omni ratione *entis*, quod praeter Deum conceperem possumus; nec ulla ei addi potest distincta perfectio, qua determinetur, quia illud *Esse* ipsum est omnis perfectio (2). Nihilominus quoniam nomen *entis* est analogum, h. e. quoniam *ens* principaliter dictum de Deo potest etiam significare, quod est praeter Deum diversae quidem omnino rationis, sed tamen assimilatum et subordinatum ad *ens* divinum (3); ideo possumus hoc nomen applicare ad significandum tantummodo *ens* divinum per additum *a se*, quod velut ultimam differentiam intelligimus diversitatis ab ente participato. Unde haec determinatio nominis analogi ad significationem principalem per additam velut differentiam ultimam habet quandam similitudinem cum definitione. Praeterea perfectiones, quae in con-

(1) Quia differentias ultimas, quibus individua ab individuis eiusdem speciei discernuntur, non cognoscimus, dici solet: singularium non datur definitio. Datur tamen eorum descriptio per accidentia, quibus ea invicem distinguimus.

(2) « Id quod commune est vel universale sine additione *esse non potest*, sed sine additione *consideratur...* licet etiam universale cogitetur absque additione, non tamen absque receptibilitate additionis est; nam si animali nulla differentia addi posset, genus non esset, et similiter est de omnibus aliis nominibus. *Divinum autem Esse est absque additione non solum cogitatione, sed etiam in rerum natura, et non solum absque additione sed etiam absque receptibilitate additionis* » S. Th. cont. Gent. lib. I. c. 26; cf. 1. q. 3. a. 4. ad 1.

(3) De analogia, qua *ens* dicitur de Deo et de creaturis lege S. Th. 1. q. 13. a. 5; de Potent. q. 7. a. 7; Suarez Metaph. disp. 28. sect. 3. n. 10. sqq.

ceptu entis a se confuse comprehenduntur, possumus distinctius explicare, atque ita Deum aliquatenus describere.

THESIS XXI.

De distributione ac ordine in tractatione de attributis divinis.

“ Recepta penes theologos distributio attributorum divinorum in negativa et affirmativa fundamentum habet in ipsa intestina ratione attributorum, ut a nobis concipiuntur; nec tamen divisiones aliae in attributa absoluta et relativa ad extra, in proprietates absolutas divinae essentiae et in attributa strictius dicta, excluduntur aut sua carent optima ratione.”

Quando agimus de distinctione proprietatum et perfectionum divinarum ab essentia et de perfectionum ipsarum partitione ac distributione in quasdam velut categorias, id sane intelligi non potest nisi de essentia et perfectionibus secundum modum, quo a nobis cognoscuntur. Principium ergo ordinis non potest desumi ex perfectione Dei, ut *in se est*, sed ex interno nexu obiectivo, quo perfectiones secundum nostrum cognoscendi modum sese excipiunt.

1° Ut in superioribus thesibus demonstratum est, tam per rationem quam in revelatione non nisi notionibus ex creaturis desumptis quadam tenus assequimur, *quid Deus sit*; et propterea duplex est via cognoscendi divinas perfectiones una cum altera nixa, per negationes videlicet imperfectionum, et per affirmaciones perfectionum. Distributio ergo divinarum perfectionum generalis in eas, quae *per negationes*, et eas quae *per affirmaciones* efferuntur, desumpta est ex ipso nostro cognoscendi modo, cui omnis divisio eorum, quae in Deo unum sunt et indistinctum, necessario innititur. Mirum ergo est, recentiores quosdam theologos hanc distributionem apud ss. Patres frequentem et apud scholae magistros universalem improbare voluisse velut mere externam ex grammatica forma nominum desumptam, et ut ipsis quidem videtur, “mechanicam” non vero ex interno organismo doctrinae efflorescentem. Quae quam imprudenter dicta sint, ut intelligatur, ratio huius distributionis paulo diligentius inspicienda est.

In ipsa inquisitione *an Deus sit*, ex creaturarum limitatione, qua cognoscuntur ut *ens contingens* et *ens ab alio*, ratio evidenter concludit existere *ens necessarium*, *ens a se*. Sicut porro illa limitatio contingentiae et participationis afficit omnes creaturarum perfectiones, ita perfectio entis a se et entis plenitudo pervadit omnes perfectiones Dei. Hinc ratio et fides in quaestione, *quid sit Deus* absolute spectatus, nihil agunt aliud, quam ut conceptum confusum entis a se reddant distinctiorem explicatione eorum, quae in illo comprehenduntur. Id vero iuxta nostrum modum cognoscendi Deum ex creaturis fit duplizer.

a) Primum ac potissimum distinctior explicatio *absoluti Esse* seu *entis a se* perficitur per negationem negationis seu limitationis, qua creatura necessario est affecta per omnes gradus et in omnem veluti directionem, de qua cognoscendi ratione superius dictum est. Apparet autem facile ex propria huiusmodi negationum indole, eas non esse nisi alios atque alios conceptus *plenitudinis entis* sub diversis respectibus oppositionis ad *ens limitatum*; earum ergo multiplicatione distinctius concipimus, quod in *Esse a se* intelligimus confuse. « Tanto eius (divinae substantiae) notitiae magis appropinquamus, quanto plura per intellectum nostrum ab ea poterimus removere; tanto enim unumquaque perfectius cognoscimus, quanto differentias eius ad alia plenius intuemur; habet enim res unaquaeque in se ipsa esse proprium ab omnibus aliis distinctum » S. Th. cont. Gent. I. c. 14.

Possumus iam creaturee limitationes considerare *ratione originis*: ita est *ens creatum* et ab alio; unde *formaliter* in se ipsa est *ens finitum*, et inde multiplicabile, compositum aliquo modo vel etiam *materiale*, *mutable*; *in ordine ad tempus* durans cum successione saltem possibili; *in ordine ad locum* restrictum in sua *praesentia*, vel etiam *circumscriptum spatio*; *in ordine ad cognitionem*, intellectu finito comprehensibile, cognoscibile, ut *in se est*, vel etiam sensibile, quod proinde eodem modo admittit intellectus finiti adaequatam expressionem per doctrinam, seu (ut dicitur) est effabile. Has omnes limitationes intelligimus velut